

УДК 34
3-12

Рекомендовано до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» (протокол від 27.06.2024 № 10).

З-12 Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 черв. 2024 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2024. 138 с.

Збірник конференції містить матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення» (21.06.2024), у роботі якої взяли участь представники закладів вищої освіти, наукових установ, правоохоронних органів, недержавних установ України та іноземних держав.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, проф. **Олег КИРИЧЕНКО** (*голова*); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна ЛЕЖНЄВА** (*заст. голови*); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна АЛФЬОРОВА**; канд. юрид. наук **Сергій ДУБОВ**; докт. юрид. наук, проф. **Вадим НЕГОДЧЕНКО**; канд. юрид. наук, доц. **Станіслав ЧЕРНОП'ЯТОВ**; **Андрій МІРОШНИК** (*секретар*).

ISBN 978-966-981-927-7

© ВНПЗ ДГУ, 2024
© Автори, 2024

Підбиваючи підсумки зазначимо, що приватна детективна (розшукова) діяльність набула широкого поширення, як західноєвропейських, так і в східноєвропейських країнах, а також в США та Великобританії. Зазначений вид діяльності у вказаних країнах регламентується на законодавчому рівні. Закони, яким врегульована приватна детективна (розшукова) діяльність мають суттєві, інколи радикальні відмінності. Залучення приватних детективів до виконання правоохоронної функції держави, поряд з їх тісною співпрацею з державними правоохоронними структурами, дещо розвантажує правоохоронців, сприяє більш ефективному захисту прав і основоположних свобод громадян, що в свою чергу посилить можливості держави в напрямку забезпечення законності і правопорядку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Офіс Генерального прокурора. Офіційний сайт. URL : <https://www.gp.gov.ua/>.
2. Француз А. Й., Істоміна А. С. Приватна детективна діяльність: міжнародний досвід та національні перспективи. *Legal Bulletin*. 2022. № 5. С. 81-90. URL : <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/302>.
3. Вінгіловська О. І. Шляхи імплементації кращого зарубіжного досвіду у сфері регулювання діяльності інституту приватних детективів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 10. URL : <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-10-01-11/2023-10-01-11>.
4. Назаренко П. Г., Щербіна М. Г. Моделі приватної детективної діяльності: зарубіжний досвід. *Актуальні питання розвитку юридичної науки в умовах COVID-19* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10-11 груд. 2020 р.). Рівне : Видавн. дім "Гельветика", 2020. Ч. II. С. 107-111. URL : <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/2885>.

Черноп'ятов С. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету
ORCID 0000-0003-4209-5215

**МЕТОД «ЧЕСНОГО ЧИТАННЯ» (*The “Fair Reading” Method*)
У ТЛУМАЧЕННІ ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

Витоки. Термін «метод “чесного читання”» («*The “Fair Reading” Method*») (далі також **Метод**) впровадили, а сам цей метод формалізовано описали саме під цим збірним терміном два американські автори – Антонін Грегорі Скалія (*Antonin Gregory Scalia*) – американський юрист, суддя, суддя Верховного Суду США (1986 – 2016), відомий доволі консервативними поглядами та прихильністю до текстуалізму та оригіналізму у тлумаченні права, – та Браян Ендрю Гарнер (*Bryan Andrew Garner*) – американський

дослідник у сфері права та філології – у своїй книзі 2012 року «*Reading Law. The Interpretation of Legal Texts*» [1].

У загальному, згідно із наданим авторами визначенням, **Метод** полягає в тому, аби «визначати застосування регулятивного тексту до певних обставин на основі того, як розумний [розсудливий] читач, який повністю компетентний у мові, зрозумів би цей текст на час його прийняття» [1]. Артикуляція **Методу**, як впливає із контексту цитованої праці авторів, є певною реакцією на виклики, які постають у зв'язку із поширенням занадто «вільного» суддівського тлумачення права, яке, по суті, змінює писане право і творить нове.

В Україні – загальна характеристика. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень [2], станом на 31 травня 2024 року, 49 судових рішень так чи інакше згадують «чесне читання», з них 12 – судів першої інстанції, 17 – судів апеляційної інстанції, 20 – Верховного Суду.

Метод ще не отримав наукової рефлексії. У юридичній науковій публіцистиці популяризатором **Методу** є пан Станіслав Кунянський, адвокат [3], який, як і Скалія та Гарнер, вбачає у ньому певний порятунок від надміру свавільної «суддівської правотворчості», або ж «судового активізму», як її характеризує автор [4].

Першим суддею, який артикульовано застосував **Метод** у судовому рішенні (і в подальшому неодноразово застосовував), є пан Михайло Слободін, суддя Східного апеляційного господарського суду¹ – у двох постановках від 18.05.2021 [5, 6]. У актах Верховного Суду вперше на «чесне читання» посилаються у своїх окремих думках судді Олена Кібенко [7] та Василь Крат [8]. Перше ж застосування **Методу** у судовому рішенні Верховного Суду відбулося 12.01.2023 [9].

Щодо масштабів застосування **Методу** учасниками справи важко виснувати щось конкретне, але воно, як мінімум наявне, про що свідчить його згадування про відповідні аргументи учасників справи у судових рішеннях [Див., напр., 10].

В Україні – національний субстрат. Звичайно, **Метод** не є чимось абсолютно новим для нашого права. Так, загальновизнаним в українській теорії права методом (способом) тлумачення норм права є так звані «мовний», або «граматичний», «філологічний», «текстовий». Цей спосіб широко і артикульовано застосовується судами («граматичне тлумачення» згадується у більше 9 тис. судових рішень – за даними Єдиного державного реєстру судових рішень [2]). Філологічне тлумачення як пріоритетний спосіб тлумачення (щоправда, стосовно положень правочинів, а не норм права) передбачене ЦК України [11] (ч. 3 ст. 213 – «при тлумаченні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів»).

В Україні – деякі приклади судового застосування. Східний апеляційний господарський суду застосував [6] **Метод** застосовано до Рішення Конституційного Суду України № 7-рп/2009 від 16.04.2009 року [12].

¹ Формально – колегії суддів під головуванням судді Михайла Слободіна.

Апеляційний суд виснував: «Пряме і чесне читання рішення Конституційного Суду України [...] свідчить про те, що орган місцевого самоврядування не може скасувати свого власного рішення індивідуального характеру, якщо воно потягло виникнення прав у третіх осіб, наприклад, права вимагати укладення договору оренди землі». Необхідність тлумачення в цьому випадку цього рішення Конституційного Суду була зумовлена тим, що в його резолютивній частині відповідь на питання про можливість скасування рішень органу місцевого самоврядування індивідуального характеру викладена доволі нечітко («орган місцевого самоврядування має право приймати рішення, вносити до них зміни та/чи скасовувати їх на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України»). Однак при цьому у мотивувальній частині (абз. 6 п. 5) чітко зазначено: «ненормативні правові акти органу місцевого самоврядування є актами одноразового застосування, вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, тому вони не можуть бути скасовані чи змінені органом місцевого самоврядування після їх виконання».

Східний апеляційний господарський суд застосував [5] **Метод** до ст. 79-1 ЗК України. Суд зазначив: «Пряме і чесне читання норми ст. 79-1 ЗК України Закону свідчить про неможливість виникнення ділянки як об'єкту цивільних прав до моменту реєстрації права власності на цю земельну ділянку. Норма ч. 4 ст. 79-1 ЗК України, на яку посилається позивач, регламентує формування земельної ділянки, а не виникнення об'єкту цивільних прав. Відповідно ж до ч. 9 ст. 79-1 Земельного Кодексу України земельна ділянка як об'єкт цивільних прав виникає пізніше дати формування тільки після реєстрації права власності на таку ділянку». В цьому випадку «чесне читання» допомогло подолати вибірковий підхід для вибору застосовної норми, на якому наголошував учасник справи та витлумачити її зміст шляхом розумного врахування системного зв'язку норм, об'єднаних цілісним текстом ст. 79-1 ЗК України.

Східний апеляційний господарський суд застосував [13] **Метод** застосовано до ч. 6 ст. 91 ГПК України [14] («Якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу. Якщо оригінал письмового доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги»). Суд виснував: «в разі відсутності оригіналу письмового доказу та наявності сумнівів учасників спорів у цьому доказі, такий доказ не приймається судом до уваги незалежно від наявності нотаріально посвідчених копій».

Вкрай цікавою є застосування тим же судом [15] **Методу** до ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» («висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права»). Суд виснував, що «пряме і чесне читання наведеної норми свідчить про відсутність імперативного припису про наслідування або обов'язку відтворення правових позицій ВС [...]. [В] країнах ліберальних демократій імперативний припис

закону не може бути сформульований фразами на кшталт «враховується», «приймається до уваги» тощо».

Верховний Суд застосував **Метод** [16] для тлумачення п. 5 ч. 1 ст. 150 ЦПК України [17] («Позов забезпечується: [...] 5) зупиненням продажу арештованого майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту»). Суд виснував, що, хоча загальне правило допускає забезпечення позову і до пред'явлення позову, у цьому випадку позов може бути забезпечений зупиненням продажу арештованого майна лише після подання позову.

Верховний Суд (колегія суддів Касаційного цивільного суду) використав **Метод** при обґрунтуванні доцільності відступу від попередніх правових висновків Верховного Суду про те, що витрати на проведення експертизи відшкодовуються лише у випадку її призначення та проведення після відкриття провадження у справі [18]. Згодом такий відступ був реалізований Верховним Судом (Велика Палата), який виснував: «відшкодування витрат за проведення експертизи не обмежується випадком її призначення та проведення після відкриття провадження у справі. [...] сторона, на користь якої ухвалено рішення, має право на відшкодування витрат за експертизу, проведену до подання позову, якщо такі витрати пов'язані з розглядом справи, зокрема якщо судом враховано відповідний висновок експерта як доказ» [19].

Дискусійним видається тлумачення Верховним Судом із посиланням на **Метод** [20] підп. 17.4 підпункту 17 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України («у разі втрати виконавчого документа суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, незалежно від того, суд якої інстанції видав виконавчий документ, може видати його дублікат, якщо стягувач або державний виконавець, приватний виконавець звернувся із заявою про це до закінчення строку, встановленого для пред'явлення виконавчого документа до виконання»). Суд мав намір передати справу на розгляд Великої Палати (яка зрештою відмовилася розглядати справу [21]), щоб вирішити, чи підлягають у даному випадку позитивному доказуванню, що виконавчий документ дійсно втрачений. Суд в ухвалі зазначив таке: «розумний читач, який повністю володіє мовою зрозумів би текст норми у її взаємозв'язку з іншими нормами та засадами цивільного судочинства так, що при вирішенні питання про видачу дубліката виконавчого листа у зв'язку з його втратою заявник повинен повідомити суду обставини, за яких виконавчий лист було втрачено, подавши відповідні докази; протилежний підхід, що стягувач не повинен доводити фізичної втрати оригіналу виконавчого листа, а має доводити відсутність у нього виконавчого документа, суперечить реалізації принципу змагальності сторін та доведення перед судом обґрунтованості своїх вимог». Вбачається, що тут оголошено застосування **Методу**, однак насправді застосовано інші прийоми тлумачення, оскільки **Метод** якраз не передбачає звернення до принципів права. В свою чергу, пропонований Судом висновок із тексту аналізованої норми не впливає, і за допомогою **Методу** побудований бути не міг.

В Україні та світі – переваги та перспективи. Отже, чи має сенс існування методу «чесного читання», коли вже маємо «граматичний метод».

На нашу думку, відповідь позитивна. Метод «чесного читання» має низку переваг: 1) апелює до розумного (розсудливого) читача, з точки зору якого і необхідно проводити «чесне» читання; 2) наголошує на чесному, безсторонньому, об'єктивному читанні, вільному від особистих уподобань, у тому числі доктринально-правових; 3) відтак має міцний зв'язок із загальноправовими принципами розумності, добросовісності, справедливості; 4) надає хронологічний орієнтир для застосування і тлумачення мовних засобів: час ухвалення тексту норми; 5) звертає увагу на необхідність поміркованості у тому, що називають «судовою правотворчістю», здатний балансувати та попереджувати надмірно вільне судове тлумачення права.

Існує і низка проблемних питань, які могли б бути вирішені, у т.ч., науковою рефлексією: 1) співвідношення **Методу** та інших методів тлумачення і їх розмежування; 2) узгодженість **Методу** та принципу верховенства права; 3) об'єм тексту, який повинен бути об'єктом прикладання цього методу) (згрубша – чи наш розумний та розсудливий читач має «прочитати» лише норму, що тлумачиться, чи весь відповідний інститут, галузь, національне право і т.д.).

Список використаних джерел та літератури:

1. Scalia Antonin, Garner Bryan A. Reading Law. The Interpretation of Legal Texts. West : West Publishing Company, 2012. 608 p.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 31.05.2024).
3. Право без води і бруду / Станіслав Кунянський. URL: <https://kuniansky.com.ua/>
4. Кунянський Станіслав. Від букви до духу закону: тернистий шлях в нікуди. URL: <https://www.kuniansky.com.ua/all/descent-to-the-spirit-of-law/>
5. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 18.05.2021 року у справі № 922/2794/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97096796>
6. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 18.05.2021 року у справі № 922/3990/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97241031>
7. Окрема думка судді Кібенко О.Р. від 14 вересня 2022 року у справі № 909/298/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106636468>
8. Окрема думка судді Крата В.І. від 05 вересня 2022 року у справі № 554/1924/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106454334>
9. Постанова Верховного Суду від 12 січня 2023 року у справі № 334/9179/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108515936>
10. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 28 вересня 2022 року у справі № 640/17065/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106764518>
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
12. Рішення Конституційного суду України від 16.04.2009 № 7-рп/2009 у справі № 1-9/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09>

13. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 22.07.2021 року у справі № 520/4005/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98667837>

14. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

15. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 12.01.2022 року у справі № 922/4208/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102723545>

16. Постанова Верховного Суду від 12.01.2023 року у справі № 334/9179/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108515936>

17. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

18. Ухвала Верховного Суду від 20.09.2023 року у справі № 712/4126/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113626683>

19. Постанова Верховного Суду від 22.11.2023 року у справі № 712/4126/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115546317>

20. Ухвала Верховного Суду від 07.12.2023 року у справі № 572/3591/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115545810>

21. Ухвала Верховного Суду від 07.02.2024 року у справі № 572/3591/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116920093>

Яремчук В. О.

кандидат юридичних наук, доцент
старший наук. співробітник
Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових
наук України,
лабораторія «Використання сучасних
досягнень науки і техніки у боротьбі
зі злочинністю»

ORCID 0000-0001-8015-9166

НОВІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ РОЗРОБКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОПОРЯДКУ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Харків щоденно потарпає від ворожих обстрілів рф. Необхідно щоденно проводити огляди місць влучань снарядів. Ракетні удари призводять до десятків жертв серед мешканців міста Харкова.

Використання інноваційних криміналістичних розробок щодо проведення ДНК аналізів на місці події суттєво пришвидшує розслідування.

Так, вдень 25 травня 2024 року дві ракети влучили у гіпермаркет міста Харкова. Більше шістнадцяти годин відбувалася ліквідація пожежі. На місці події працював штаб слідчого управління поліції та криміналістична